

תוספת לפרק 3

תפיסות וגישות למדינת ישראל

כמדינה יהודית ודמוקרטית

מדינת ישראל מגדירה עצמה הן כמדינה דמוקרטית והן כמדינת לאום יהודית. בקרב אזרחי ישראל ניתן למצוא מספר תפיסות ביחס למשמעותם של המושגים **מדינה דמוקרטית ומדינה יהודית**. מתוך הבדלי תפיסה אלה נובעות גישות שונות ביחס להגדרה הרצויה של מדינת ישראל.

בפרק זה נלמד על התפיסות העיקריות הקיימות ביחס למושגים יהדות ודמוקרטיה ועל שש גישות עיקריות הנובעות מתוך תפיסות אלה.

1. מהי יהדות? מהי דמוקרטיה?

1 (א) מהי יהדות?

חלק מהיהודים תופסים את היהדות בעיקר כדת. הם מייחסים משמעות מרכזית לאמונה ולמצוות ההלכה היהודית. רבים מהמחזיקים בתפיסה זו הם חרדים.

חלק מהיהודים תופסים את היהדות בעיקר כתרבות. הם סבורים כי קיימת תפיסת עולם יהודית המתבטאת בדת, ביצירה הרוחנית ובאורח החיים היהודי. כך למשל מקפידים רבים מהם לקיים טקסי חיים (ברית מילה, בר מצווה וכדומה), ומציינים חגים יהודיים (צום יום הכיפורים, הדלקת נרות בחנוכה וכדומה). קיומם של טקסים אלה אינו נובע בהכרח מאמונה דתית, אלא מתחושת שייכות לתרבות היהודית.

חלק מהיהודים תופסים את היהדות בעיקר כקבוצת לאום. הם מדגישים את המוצא המשותף לכל היהודים ואת רגש הערבות ההדדית הקיים בין היהודים בעולם.

שימו לב!

לא קיימת בהכרח סתירה בין תפיסות אלה. רבים מהיהודים מחזיקים בתפיסה המשלבת בין שלושת היבטים אלה – היהדות כדת, כתרבות וכקבוצת לאום. יהודים חילונים, דתיים ומסורתיים רבים נוטים לתפיסה משולבת מעין זו. אפילו החרדים, הנוטים להדגיש את ההיבט הדתי של היהדות (ראו להלן), תופסים את היהדות כקבוצת לאום.

1 (ב) מהי דמוקרטיה?

לדמוקרטיה שתי משמעויות עיקריות¹:

- ☞ **הדמוקרטיה כצורת ממשל:** המשטר הדמוקרטי כולל מספר עקרונות, כמו הפרדת רשויות, שלטון החוק, שלטון נבחר ומוחלף בזמנים קבועים ועוד².
  - ☞ **הדמוקרטיה כהשקפת עולם ערכית:** הדמוקרטיה היא תפיסת עולם השמה במרכז את האדם ואת זכויותיו.
- חלק מאזרחי ישראל מדגיש את ההיבט המשטרי של הדמוקרטיה (דמוקרטיה כצורת ממשל). חלק מאזרחי ישראל מדגיש את ההיבט הערכי של מושג זה (דמוקרטיה כהשקפת עולם ערכית).

¹ להרחבה על משמעויות אלה ראו הפרק העוסק ברעיון הדמוקרטי.
² להרחבה על עקרונות הדמוקרטיה ראו פרקים נפרדים.

2. האם תיתכן מדינה יהודית ודמוקרטית?

סוגיה זו נוגעת לשאלת היחס שבין עקרונות הדמוקרטיה לבין הדת היהודית. שאלה זו מעסיקה יהודים דתיים וחילוניים החוששים שהתנגשות שכזאת עלולה לפגוע בהיבט היהודי ו / או הדמוקרטי של המדינה. בבסיס סוגיה זו מונחות השאלות הבאות:

- ☞ האם ובאיזו מידה יכולה המדינה לשמור על עקרונות הדמוקרטיה מבלי שהדבר ייפגע בדת היהודית?
- ☞ האם ובאיזו מידה יכולה המדינה לשמור על עקרונות הדת היהודית מבלי שהדבר ייפגע בדמוקרטיה?

ניתן לזהות מספר תפיסות עיקריות ביחס לסוגיה זו:

2 (א) קיימת התנגשות בין יהדות לדמוקרטיה - לכן לא תיתכן מדינה יהודית ודמוקרטית

המחזיקים בתפיסה זו סבורים כי הדמוקרטיה והדת, במקרה שלפנינו – הדת היהודית, הן שתי תפיסות עולם שונות ואף מנוגדות. הדת מניחה כי האל הוא הריבון והיא דורשת ציות מוחלט למצוותיו. הדמוקרטיה מניחה כי העם הוא הריבון וביסודה מונחים ערכים כמו פלורליזם וסובלנות¹. ערכי הדמוקרטיה עלולים להתנגש עם ערכי הדת. במקרה של התנגשות יש לבחור בערך מועדף אחד, ודבר זה פוגע במימוש הערך השני.

על פי תפיסה זו קיים ניגוד מהותי בין הערך היהודי לבין הערך הדמוקרטי ולכן לא תיתכן מדינה אשר תהיה בעת ובעונה אחת גם יהודית וגם דמוקרטית.

המחזיקים בתפיסה זו הם בדרך כלל חרדים, המעוניינים שמדינת ישראל תממש רק את ערכי הדת היהודית (ראו להלן - גישת מדינת התורה), וחלק מהשמאל הקיצוני, המעוניינים שמדינת ישראל תממש רק את ערכי הדמוקרטיה (ראו להלן - גישת מדינת כלל אזרחיה).

2 (ב) קיימת התנגשות בין יהדות לדמוקרטיה - אך תיתכן מדינה יהודית ודמוקרטית

גם המחזיקים בתפיסה זו סבורים כי קיים ניגוד מהותי בין הערך היהודי לבין הערך הדמוקרטי. עם זאת הם סבורים שניתן לקיים מדינה יהודית אשר תהיה גם דמוקרטית, כל עוד הדמוקרטיה מצטמצמת להיבט המשטרי (דמוקרטיה כצורת ממשל).

2 (ג) לעיתים קיימת התנגשות בין יהדות לדמוקרטיה – אך תיתכן מדינה יהודית ודמוקרטית

המחזיקים בתפיסה זו סבורים כי קיימת חפיפה רבה בין היהדות לבין הדמוקרטיה. הם סבורים שניתן למצוא ביהדות ביסוס לרבים מעקרונות הדמוקרטיה, כמו עקרון הכרעת הרוב וההכרה בזכויות האדם. בקרב המחזיקים בתפיסה זאת קיימת מחלוקת:

☞ **חלקם מוכן לקבל את כל עקרונות הדמוקרטיה.** לפי תפיסתם היהדות היא דת ולא צורת ממשל. היהודים יכולים לבחור בכל צורת ממשל, ובכלל זה במשטר הדמוקרטי, גם כאשר החלטות הדמוקרטיות סותרות את הדת היהודית.

☞ **חלקם אינו מוכן לקבל את כל עקרונות הדמוקרטיה,** כאשר עקרונות אלה סותרים את הדת היהודית².

2 (ד) אין התנגשות בין יהדות לדמוקרטיה - לכן תיתכן מדינה יהודית ודמוקרטית

המחזיקים בתפיסה זו סבורים שלא קיימת כל התנגשות היהדות לבין הדמוקרטיה. עמדה זו מבוססת על הנימוקים הבאים:

☞ **התפיסה הדמוקרטית מבוססת על עקרונות יסודיים הנובעים מתוך היהדות.** כך למשל נובעת התפיסה הדמוקרטית, הרואה באדם כערך מרכזי, מתוך התפיסה היהודית לפיה נברא האדם בצלם אלוהים.

¹ להרחבה על עקרונות אלה ראו פרק נפרד.

² כך למשל סבר הרב קוק כי אין לתת לנשים זכות שווה להשתתפות פוליטית, מפני שהדבר אינו עולה בקנה אחד עם עקרונות הדת היהודית.

הדת היהודית אינה קובעת את צורת הממשל. האל מתיר לבני האדם לקבוע בעצמם את סדרי הממשל הרצויים להם. לכן, גם כאשר נראה שיש התנגשות בין החלטות הדמוקרטיה לבין היהדות, הדבר אינו פוגע בדת היהודית.